

‘Het inzetten van ervaringsdeskundigen helpt de hulpvraag te verduidelijken’

Hoe zorg je ervoor dat de hulp die je biedt ook daadwerkelijk aansluit bij de hulpvraag van kind en gezin? Met deze vraag wordt in de jeugdhulp veel geworsteld, zowel door uitvoerders als beleidsmakers. Een handige vaardigheid die hierbij kan helpen, is het inzetten van ervaringsdeskundigheid. In de jeugdhulp wordt hier nog niet optimaal gebruik van gemaakt, terwijl het een uniek stukje informatie toe kan voegen aan het beantwoorden van de hulpvraag.

Ervaringsdeskundigheid is een veelgehoord begrip in het jeugdzorgdomein, maar wat wordt hier nu precies mee bedoeld? Allereerst is het goed om voor ogen te houden dat ervaringsdeskundigheid iets anders is dan participatie van ouderen en jongeren. Deze begrippen worden vaak door elkaar gehaald, maar het is belangrijk het verschil te duiden. Participatie kan gedaan worden door iedere ouder en jongere die een ervaring heeft. Ze kunnen meepraten over zorgvragen, inzicht geven in de knelpunten van waaruit problemen zijn ontstaan en een ander perspectief bieden. In hun verhaal zitten vaak essentiële elementen voor de oplossing – maar het gaat wel over de eigen situatie. Ervaringsdeskundigheid gaat verder dan dat; er zit uiteraard een stukje ervaring in, maar het gaat voornamelijk over het collectief van ervaringen van de doelgroep.

Vier elementen

Ervaringsdeskundigheid is opgebouwd uit vier elementen. Allereerst is er een individuele ervaring nodig, bijvoorbeeld met een beperking, ziekte, handicap, begeleidingstraject of zoektocht naar balans. Hierna wordt er ervaringskennis vergaard: het gaat niet alleen over de ervaring met de situatie zelf, maar ook om alle elementen hieromheen en de manier waarop hiermee wordt omgegaan. De derde stap is het reflecteren op de eigen ervaring en het leggen van verbanden tussen deze ervaring en de ervaringen van anderen. Het is voor een ervaringsdeskundige belangrijk om gevoed te worden door ervaringen van anderen om zo het collectieve verhaal te begrijpen. Hoe meer ervaringen, hoe breder de kennis. Deze kan vervolgens in de praktijk gebracht worden. Dit is de vierde en belangrijkste stap: het aanleren van vaardigheden waarmee de ervaringskennis praktisch ingezet kan worden.

De ervaringsdeskundige kan op verschillende manieren hulp bieden in het uitvoeringsdomein. Zo kan hij worden ingezet als deskundigheidsbevorderaar in bijvoorbeeld het beroepsonderwijs of als onderdeel van een hulpverleningsteam. Ook als onderzoeker kan een ervaringsdeskundige een waardevolle bijdrage leveren, door mee denken over of datgene wat onderzocht wordt, daadwerkelijk aansluit bij de hulpvraag vanuit de jeugdzorg. Ten slotte kan de ervaringsdeskundige de rol van innovatieve initiator op zich nemen en tekorten in bestaande hulpverlening signaleren en hier alternatieven voor bedenken.

Versnipperd veld

Nely Sieffers, coördinator van het ondersteuningsteam Zorg voor de Jeugd en regio-ambassadeur in Flevoland en Utrecht, ziet steeds vaker dat instellingen intern meer ruimte bieden aan ervaringsdeskundigen om mee te denken met de professionals en een stukje hulp te bieden vanuit de eigen ervaring. ‘Het inzetten van ervaringsdeskundigen kan helpen de vraag te verduidelijken, makkelijker de connectie aan te gaan en aansluiting bij elkaar te krijgen.’ Bij jongeren gaat dit al de goede kant op, in steeds meer regio’s worden er opleidingen verzorgd en kunnen jongeren zo aanhaken en elkaar enthousiast maken. Bij ouders is dat lastiger, er zijn weinig plekken die groepen faciliteren. ‘Het veld is versnipperd, waardoor iedereen zoekende is. Het is dus de uitdaging samenhang te vinden, verbanden aan te gaan en netwerken te vormen tussen professionals, ouders en jongeren.’

Ervaringsdeskundigheid kan dus een waardevolle bijdrage leveren aan het dichten van de kloof tussen wat er in de jeugdzorg nodig is en wat er wordt geboden, maar de infrastructuur om dit toe te passen staat nog in de kinderschoenen. Hier ligt dan ook de grootste uitdaging: het creëren van een infrastructuur waarin ervaringsdeskundigen duurzaam geborgd en gefaciliteerd wordt. In de bredere gezondheidszorg is het belang van ervaringsdeskundigen al langer op waarde geschat en wordt er al meer gebruik gemaakt van het inzetten van deze groep. In de jeugdzorg echter nog niet. Waar ligt dat aan? Sonja Visser, werkzaam in de ggz en initiatiefnemer van Zelfregie NL, licht toe: 'De leeftijdscategorie brengt met zich mee dat er minder ervaringsdeskundigen zijn. Jeugdzorg gaat over jeugdigen tot 18 jaar. Een 14-jarige beschikt nu eenmaal nog niet over de verzamelde ervaring en competenties die nodig zijn voor een ervaringsdeskundige.' Ook volgens Nely heeft het toepassen van ervaringsdeskundigheid in de Jeugdzorg nog een lange weg te gaan. 'De decentralisatie van de Jeugdzorg naar de gemeenten heeft het lastig gemaakt een coherente aanpak te genereren. Hoewel een regionale aanpak ook voordelen biedt, zoals het bieden van passende zorg die aansluit op de behoefte van de regio, lijkt het alsof we overal opnieuw het wiel aan het uitvinden zijn. In iedere gemeente is het anders georganiseerd, op deze manier is het een ingewikkelde structuur geworden. Die versnippering moet eruit.'

Directe betrokkenheid

Als dit eenmaal is gelukt, kan het inzetten van ervaringsdeskundigen ontzettend veel opleveren. Door de directe betrokkenheid van de doelgroep kun je de diensten als professional veel beter laten aansluiten op de behoeften van de mensen waar het om gaat. Dit lijkt voor de hand liggend, maar is niet altijd zo eenvoudig als het lijkt. Vooral het hebben van een open houding, bereid zijn écht te luisteren en te leren en het waken voor het wij-zij-denken zijn belangrijk om in het achterhoofd te houden tijdens het creëren van een goede samenwerking tussen ervaringsdeskundigen en professionals. Alleen als er tijd wordt genomen voor het proces kan er vooruitgang geboekt worden.

Nely ziet al een aantal mooie initiatieven die de waarde van ervaringsdeskundigheid in de jeugdzorg behartigen. 'Zo heb je bijvoorbeeld ExpEx in Flevoland, een getrainde groep jongeren met jeugdhulpervaring. Ze organiseren jongerencafés en maatjesprojecten, dat zijn hele interessante initiatieven die goed aansluiten bij de praktijk, ze zorgen voor verbinding. Het is heel mooi om te zien dat jongeren elkaar ondersteunen en activeren en op deze manier een hele positieve bijdrage aan de regio kunnen leveren. En in Utrecht heb je bijvoorbeeld KOOS Utrecht, een specialistische aanbieder voor jeugdhulp met ook ervaringsdeskundigen in dienst. Daarnaast is Netwerk Beter Samen de Ervaringsacademie gestart, een project dat trainingen voor ouders, jongeren, ervaringsdeskundigen en professionals aanbiedt in de regio's Utrecht en Flevoland.' Ook Sonja Visser ziet steeds meer initiatieven ontstaan: 'De mogelijkheden zijn er wel en op kleine schaal zien we dat het werkt, maar het is allemaal nog te afhankelijk van toevalligheden. Hier zijn dus nog grote stappen te zetten.'

Dit is deel één van een reeks van drie artikelen over ervaringsdeskundigheid.